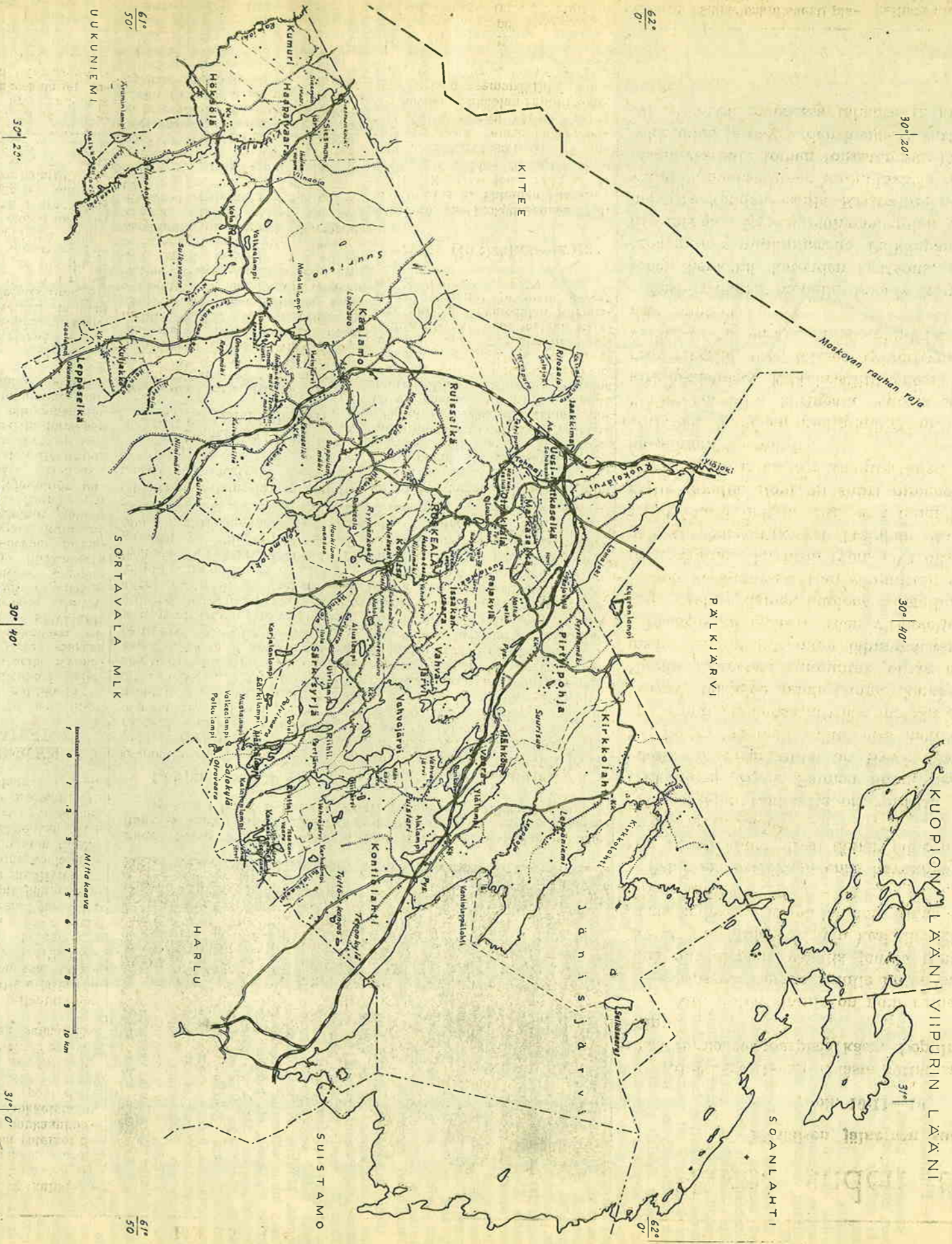

Pitäjä piitäjiltä

RUSKEALLA

REIJO HASUNEN: Meistietoa Ruskkealasta

Sijainti

RUSKEALA, rannoristaan maan-
kulu pitäjä, sijaitti Laatokan
Karjalassa noin 25 km Sortavalan
kaupungista pohjoiseen. Ruskkeala
kuului Viipurin läänin ja Sor-
tavalan kihlakuntaan sekä seura-
kuntana Viipurin hiippakuntaan.
Sortavalan rovastikuntaan. Pitä-
jän rajanaapurit olivat idässä jä-
niskjärven vastarannalla sijainneet
Soanlahti ja Suistamo, kaakossa
Harju, etelässä Sortavalan maa-
lakunta, lännessä Uukuniemi
ja pohjoisessa entiset emäpitäjät
Kitee ja Palkkjarvi.

Nimi

Ruskkeala nimen arvellaan syn-
tyneen ns. Vajjalaisen viidennek-
sen verokirjassa vuodelta 1500 ol-
leesta maininnasta „Kyliä Ruskkean
järven rannalla“. Historiantuttti-
joiden mukaan Ruskkeajärvellä
oliist tuolloin tarkoitettu Valva-
järven ja Jäniskjärven välissä si-

jainnutta Rusko- eli nykyistä
Ruokkolamppea. Toinen teoria ni-
meksi on, että Ruskkeala olisi saa-
nut nimensä kirkonkylässä. Kirk-
kolammen lähellä tavustua rus-
keasta maaperästä.

Pitäjän rajojen muutokset

Ruskkeala oli laajimmillaan
vuoteen 1885. Silhen kuului kan-
ta-alueen lisäksi varsinainen
Soanlahti sekä Häyskynvaaran ja
Niinisjärven kylät. Soanlahden pi-
täjä sai alkunsa v. 1885, kun
Soanlahti erotettiin Ruskkealasta ja
muodostettiin yhdessä naapuriky-
lien kanssa itsenäiseksi Soanlah-
den pitäjäksi. Niinisjärven kylä
liitettiin 1900-luvulla Suistamoon,
kun kylä liitettiin kuitenkin myöhem-
min Harjun kuntaan. V. 1916
muodostettiin Harjun kuntaan
liitettiin Ruskkealasta Häyskynvaa-
ran kylä sekä osa Kirkkolahden.
Kontiolahden ja Pirtipohjan ky-
listä, joiden kunnallinen ero ta-
pauhti v. 1922. Lisäaluetta Rus-

700, Särkistyrjä 570, Kirkkolahki
570, Kontiolahki 580, Höksölä 500,
Pirtipohja 350, Otrakkala 330,
Ruskkeala 320, Ruskkeala 280,
Vahvajärvi 280, Matkasselkä 170,
Haapavaara 180, Leppäselkä 140,
Iseakanvaara 110, Kumuri 80, Kul-
jako 50, Jaakkima 45, Rajakylä
40, Kollitsa 15, Mähkönvaara 10.
Pitäjän suurin pihus itä-köylli-
sestä länsi-lounaaseen oli 42 km
ja leveys pohjois-luoteesta etelä-
kaakkoon 22 km. Asukasmäärä
oli ennen luovutusta v. 1940 noin
6800.

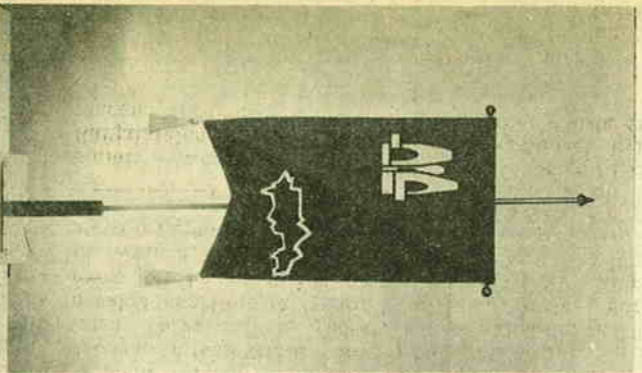
Ruskkealan kylät

Ruskkealan kokonaispinta-ala oli
noin 500 km² ja pinta-ala ilman
vesiä noin 400 km². Ruskkealan
kylät pinta-alojen (ilman vesiala)
mukaan: Kaalamo 114 km², Sär-
kistyrjä 39, Kirkkolahki 37, Kon-
tiolahki 36, Uusi-Matkasselkä 32,
Ruskkeala 29, Pirtipohja 20, Vah-
vajärvi 15, Ruskkeala 14, Höksölä
14, Haapavaara 10, Matkasselkä 7,
Leppäselkä 7, Kumuri 6, Rajakylä
4,5, Mähkönvaara 4, Kollitsa 0,6,
Kuljako 0,5, Jaakkima 0,4 ja
asukasmäärien mukaan: Kaalamo
1350 asukasta, Uusi-Matkasselkä

Liikennevayliät

Karjalan rata ja Suojjärven rata
kulkivat pitäjän kautta ja niiden
yhteinen pituus oli 43 km. Rato-
jen liikennepaikoista Matkasealan
risteyksensäan lisäksi sijaitti pitä-
jän alueella Kaalamon asema,
Pirtipohjan ja Alalammin pysäkki

Jatkoo 2. siv.

Ruskkeala-viiri

Ruskkeala-viirin punaisessa ken-
tässä olevat kalkkununnen pti-
put kuvaavat laajalti tunnet-
tua marmorilouhosta ja muu-
tassa kentässä olevat pitäjän
rajat muuhetta kotteudun me-
nettämisestä. Viirin on suun-
nuttellut katteilla Seppo Patki-
nen.

sestä Suikan ja Kyyrönmiän sei-
sakteet.
Maanleiden pihitus oli runsas
ja niillä liikkenevät seuraavat
linja-satolinjat: Vilturi-Matkasel-
kä, Savonlinna-Sortavala, Sorta-
vala-Joensuu sekä Sortavalasta
Kaalamolle, Kiteelle, Värsilään,
Korpiselälle ja Hämekoskelle vie-
neet linjat.

Pinnannuodositus

Ruskealan ollessa laaja alueel-
taan, pitäjän eri osat olivat hyvin-
kin erilaisia pinnannuodostukse-
ltaan. Laakeita ja loivakkoisia
alueita, karjalaisia vaaroja sekä
jyviä vaaroja ja niiden välissä
kapeita paimentoita esiintyi ty-
pillisinä määrättyissä osissa pi-
täjä.

Kivillaajesta esiintyneimmät oli-
vat lähinnä graniitit, keakkoissa
melbasitit ja kirkon pohjoispuo-
lella kalkkiviä. pohjoisrajalla
graniitit, idässä luuskeet ja jänis-
järven Selksaarilla dasiitti. Saar-
ten kallioperä oli muinaistulvuo-
ren kraatterityyteen jätettä.

Yleisin maalaaji ylävillä palkoil-
la oli sarmikas moreenisora. Ala-
vat palkat olivat yleensä pakso-
jen turvekerosten peitossa, jotka
varsinkin länssiossa pitäjää muo-
dostivat laajoja suonia. Kirkon
tienoilla oli runsaasti hiekkama-
ta, esiintyen joko tasaisina kan-
puna tai pehneäpöytäisänä kum-
puina. Ekealiossa pitäjää oli eri-
ten savkoita, joihin Kiteen- ja
Tohmojoen välisen Sortavalan
maalaiskunnasta pikkin jötken ja
puurojen rantamaa pohjoiseen työn-
tyvästä savistaan. Pienem-
piä savikkoja esiintyi mm. Otrak-
kalan ja Matkaselän kylissä sekä
Jänisjärven rantamalla.

Uloin Salpausella ulottui piitä-
jän länstrunkaan. Se ei kuiten-
kaan muodostanut yhtenäistä se-
lännettä, vaan metsän peitossa
olevat vierinkivisoraharjat koho-
sivat valla selväpöytäisiä suun-
tausta. Muutoin länssiosa Ruskea-
lan, lukuunottamatta Kaalamon
kylän ekealiossa, oli pitäjän laa-
keinta seutua. Siellä oli pitäjän
länsin yhenäinen suoalue. Laa-
keutta rikkoivat joskus muusia
maanjämsä kohoava vaara, joi-
ta huomattavimmat olivat Sies-
manvuori ja Ihalanvaara Haapa-
vaaran kylässä.

Tyypliään karjalasta vaaraseu-
tua olivat Kaalamon kylän kaak-
koisosa, Vahvajärven ympäristö
ja Kirkkolahden kylän pohjois-
osa. Vahvajärven ympäristön vaar-
rat olivat yleensä luode-kaakkois-
suuntaista. Vaarojen laet ja rin-
teet olivat yleensä okeittu vilje-
lykseen. Huomattavimmat vaarat
olivat Kyyronmäki Pirttipohjas-
sa, Kokonmäki Rajakylässä, Suo-
lamäki Issakanvaaran ja Vahva-
järven rajalla sekä Juopuneen-
vaara Särkisyrjässä.

Jytkät maadotot olivat tyypli-
listä Särkisyrjään kuuluvan Salo-
kylän alueella ja Kangaslammi-
la. Alue oli myös pitäjän jävi-
rikkainta seutua. Polyvaara ni-
missä vaara-alueella oli lukui-
sia melko korkealle kohoavia jyl-
hiä huipuja. Useat alueen vaa-
roista kohosivat kohti korkeakisa-
alastaonina kalliina. Korkein
vaara oli Ohraavaara kohoten noin
180 m korkeuteen. Kaalamon ky-
lässä Vansemmeän tienot olivat
myös vastaavanlaisia maastolaan,
mutteivät olleet kuitenkaan niin
jyviä kuin Särkisyrjän ekealios-
maisemat, mutta silti kukkulat
ja laaksot vuoroteltivat täälläkin
tihnään.

Vesistö

Tohmoajoki, tärkein vesiväylä,
kaarellii laajoissa mutkissa pitäjän
keskiösten läpi. Joen alkunähteet
ovat Tohmojärven pitäjässä. Se
juoksi pitäjän pohjoisrajalla ol-
leen Ruokojärven läpi ja sai mat-
kallaan useita sivujokia, jotka ke-
räsivät vettä pienistä järivistä.
Pikkujärvistä huomattavimmat
olivat Matkaselänlampi, joka pur-
ki vettä Lomaajoen kautta Toh-
moajokeen, Matalalampi ja Timos-
majokien Karankojen kautta sekä
kaakosta sijainnut Ätiskönlampi
purkautu Sjavpuren ja Heimoajan
kautta Tohmoajokeen. Tohmojoessa
oli lukuisia kammudestaan kuulu-
ja koskia, joista Sahakoski, Hos-

konkoski ja Ahinkoski toimivat
voimalähteinä käytteen myllyjä
ja sahoja. Knuulisin koskista
Ryymankoski valjastettiin voima-
teollisuuden palvelukseen.

Pitäjän länssiossa virtasi Laa-
tolkaan laskeva Kiteenjoeki. Se
juoksi pohjoisrajan lähellä sijai-
neen Siesmanjärven läpi. Huo-
nantavimmat kosket olivat Sies-
mankoski ja Ilmakoski, joista
edellinen toimi myllyn ja jälkim-
mänen villalavarahtaan
manlähteenä.

Pitäjän laajimmat ja lukuisin-
mat järvet olivat idässä. Rikko-
niisessa maastossa oli runsaasti
pikkujärvviä, joista suurin oli Hii-
järvvi. Niiden vedet purkautuivat
laajaan Vahvajärven, joka edel-
leen laski Ruokojärven, Ylä- ja
Alalampien kautta Jänisjärveen.
Jänisjärvestä, jonka kokonaispi-
ta-ala oli noin 200 km², kuului
yli 80 km² Ruskealaan.

Kasvillisuus

Kuten maastokin oli vaihtele-
vaa, niin sitä oli myös pitäjän
kasvisto. Laatokan läheisyydestä
ja maaperän hedelmällisyydestä
johtuen Ruskeala kuului ns. Sor-
tavalan lehkovyöhykkeeseen. Piitä-
jä oli pääasiassa havumetsän vuo-
tossa, jossa pääpuulajeina pöi-
rottelivät mänty ja kuusi sekä
kaskimalla syntyneissä sekamet-
sissä koivu, taloista lehtipuista ja
pensasta tavattiin pitäjässä leh-
mus, vuorijalava, vaahtera, Kar-
jalan ruusu ja näsiä. Kalkkipi-
loisessa maaperässä, jota runsaim-
min esiintyi loihoksen ympärillä,
johtuva moinpohnen ja runsas
kasvillisuus oli Ruskealan eriko-
isuus. Lajirikkaus oli siinäkin vä-
vähä rinteiden rehevässä aluskas-
villisuudessa. Sanoja kasveja ei
ole tavattu muualta Suomesta lu-
kunnottamatta joidenkun laahtien
esiintymistä Sortavalan tienoilla.
Jänisjärven Selksaarilla tavattiin
däsiittesiintymän vuoksi oli myös
saarten kasvillisuus erittäin har-
vinaisen. Pitäjässä tunnettiin
kalkkiajan noin 500 kasvillajaa.

Asutus

Pitäjän itäpuoli oli jo v. 1500
tihnään asuttu, siellähän sijaitse-
vat kalarikkaat järvet. Jänisjärvi
ja Vahvajärvi. Vuonna 1754 oli
Ruskealassa noin 2000 asukasta ja
v.1940 noin 6900.

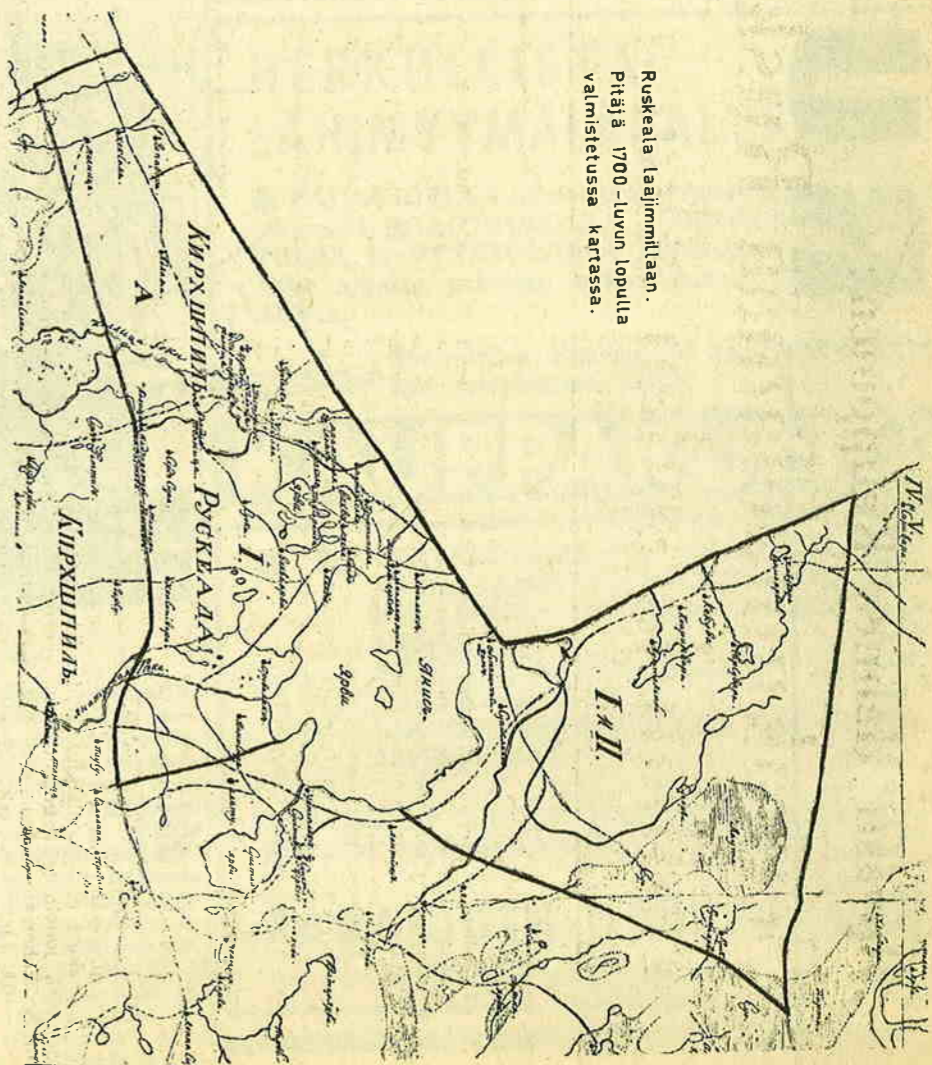
Pitäjän harvaan asuttuina seu-
tua oli Karjalan radan länsipuol-
lisen alue. Alue oli suurimmaksi
osaksi saloseutua, missä kylillä oli
vähän ja viljelysmaat pientä.
Hökösjän kylä johtuen Ilmakos-
ken villavarahteenasta oli seu-
dun themmoin asuttu kylä. Toh-
moajoen laakso ja sen itäpuoliset
järvirikkaat seudut olivat verra-
taisiin asuttuina ja hyvin vil-
jeltä. Pitäjän themmoin asuttu
kylä oli Otrakkala yll 70 asuk-
ta/km² ja harvimmhin asuttu Mäh-
konvaara noin 3 asukasta/km².
Asutuksesta pitäjän alueella eri
aikoina saa kuvan artikkelin kar-
toista, Ruskeala v. 1805 ja etsi-
tyvun kartasta, jossa on esitetty
1940-luvun pitäjää. Karttoissa
asuinrakennukset on merkitty pi-
teillä.

Elinkeinot

Varhaisimpina aikoina pitäjän
asukkaat hankkivat elantonsa
metsästyksestä ja kalastuksesta.
Maanviljelys oli kaupan kesken-
n polkon varassa, ja lahjoitusmaa-
otot hidastivat kehitystä. Maan-
viljelys ja karjanhoito pääsivät
voimaperäisesti kehittymään vas-
ta 1900-luvulla, lähinnä maatalou-
dellisten neuvontajärjestöjen va-
listustyön tuloksena.

Maa- ja metsätalous pysyivät
pääelinkeinoina pitäjän luovutuk-
seen saakka. Suurimmat maan-
viljelyskalat olivat Kaalamon ho-
vi, Mäkihovi Otrakkaan hovi,
Matkaselän hovi, Pirttipohjan ho-
vi ja Saanankosken hovi.
ja tuli tunnetuksi alueella v. 1755
löydetyn marmoriesiintymän an-
noista. Ruskealan marmorin oli
Suomen ainoa rakennusarkkitekt-
siltä keinoilinen kalkkiviä. Se
tasavälisesti tummarihtaisena dolo-
miittiväinä ja keskiinäkäsena

Ruskeala laajimmillaan.
Pitäjä 1700-luvun lopulla
valmistetussa kartassa.

valkeana kalsiittikivenä. Vuonna
1765 aloitettiin louhintaalvot. Alus-
sa käytettiin louhintaalvossa sot-
laita ja Venäjällä tuotuja orjia.
Ruskealan marmorin käytettiin
mm. Kasaanin kirkon ja talvipa-
laisin rakentamiseen sekä Iljakan
kirkon korjaukseen Pietarin eli
nykyisen Leningradin kaupungin
sa. Yleisradion toimitalon raken-
tamisessa Helsingissä on myös
käytetty Ruskealan marmorin.
Kalkkiviä käytettiin lisäksi sel-
karaan Oy oli huomattava käy-
tössä Marmorilouhoksen käytös
llesi melkoisesti v. 1894 valmis-
tunut Karjalan rata, joka vilkas-
tutti muutoinkin pitäjän elämää.

Lahjoitusmaiden lunastus, met-
sien arvon nousu sekä valmistu-
neet radat, Karjalan rata ja v.
1922 valmistunut Suojärven rata
vähällä Matkaselkä-Loimola lisäsi
vähän ja viljelysmaat pientä.
Hökösjän kylä johtuen Ilmakos-
ken villavarahteenasta oli seu-
dun themmoin asuttu kylä. Toh-
moajoen laakso ja sen itäpuoliset
järvirikkaat seudut olivat verra-
taisiin asuttuina ja hyvin vil-
jeltä. Pitäjän themmoin asuttu
kylä oli Otrakkala yll 70 asuk-
ta/km² ja harvimmhin asuttu Mäh-
konvaara noin 3 asukasta/km².
Asutuksesta pitäjän alueella eri
aikoina saa kuvan artikkelin kar-
toista, Ruskeala v. 1805 ja etsi-
tyvun kartasta, jossa on esitetty
1940-luvun pitäjää. Karttoissa
asuinrakennukset on merkitty pi-
teillä.

Ruskeala ja ruskealaiset, muinaisnuodesta nykyisyys-teen

Karjalaa ja karjalaisia koetteli-
vat 1200-luvulla lähtien usean sa-
den vuoden ajan lukuiset Ruotsin
ja Venäjän väliset rajakankak ja
sodat. V. 1293 alkoi kamppailu
Karjalan omistamisesta Ruotsin ja
Venäjän välillä. Pähkinäsaaren
rauha v. 1323 jakoi kaita valtoli-
lisesti samaan kansaan kuuluvat
laisten itsenäisyyden.

Ruskealasta on tiettävästi ensi-
kerän maininta Moskovan suuri-
ruhtinaskunnan verokirjassa vuo-
delta 1500, jossa mainitaan seu-
raavat Ruskealan kylät: Matka-
selkä, Vahvajärvi, Vahvajärven
saari, kaksi Leppälampi-nimistä ky-
lää, Kaalamo, Särkisyrjä, Pirti-
pohja, kylä Ruskean järven luona
ja Saanlanti. Ruskealan kylät
kuuluvat tuolloin Sortavalan po-
gostaan. Stolbovan rauhaan v.
1617 saakka Ruskealan pitäjän
alue kuten koko Laatokan Karja-

Ruskealan pitäjä syntyi koko
Suomelle kohtalokkaan ison vihan
ja sen jälkeen v. 1721 solmittuun
Uudenkaupungin rauhau johdosta.
Rauhananteossa Venäjälle joutuneet
Kiteen kappelina ollut Ruskeala
ja Pälkäjärven kappelina ollut
Leppälampi muodostettiin silloin
yhdessä Ruskealan pitäjäksi. Rus-
keala kasitti tuolloin kanta-alueen
kä Häyskynvaaran ja Niinisyrtjän
kylät.

Solmittuun rauhan jälkeen v. 1780
jäseni Venäjän keisarikunta lähes
pitäjää, suurimman osan silloista
Ruskealaa, venäjäläiselle ruhtinaal-
le. Täällä talonpojat menettivät
omistuskohtaiden maahan ja tu-
livat lahjoitusmaanomistajan lam-
puodeiksi. Itäosan väestö joutui
huonompaan asemaan kuin väestö
pitäjän vastavaaran kuin muualla
tenkaan vastaavaan kuin muualla
silloisen Venäjän alueella, jossa
talonpojat elivät suoranaisesti
maorjuudessa. Väestö jäi kuitenkin
kin kaikista vaaroista huolimatta
paikollisten ja aistui, väkkaakin
vastanakoisesti, sille
yhteiskuntajärjestykseen ja elä-

Lahjoitusmaaolet ja luonnonton
maaraja, joka erotti saman kansan
toisistaan alkaansa sen että olot
Vanhassa Suomessa 1700-luvun
lopulla huonommistaan huonomi-
vat. Tilanne havaittiin kun Ve-
nenäjä valloitti v. 1809 muun Suo-
men, ja Vanhan Suomen olojen
parantamiseksi liitettiin se keisar-
ri Aleksanteri I:n toimesta v.
1812 muun Suomen yhteyteen.

Olojen parantaminen alkoi vasta
sen jälkeen kun 100 vuotta kestä-
nyt lahjoitusmaajärjestelmä Rus-
kealassa kuten muuallekin Karja-
lassa lopetettiin ja lammputolase-
massa olleet talonpojat saivat lu-
nastaa viljelemänsä maatilat
omistukseensa. Luunastusmaksut
rastitivat kuitenkin pitkän aikaa
talonpoikia ja etenkin sellaisia
viljelijöitä, joilla ei ollut myynti-
kelpoista metsää mutta maata-
loustuotteiden hinnannousu ja me-
nekin lisääntymisen Hevensi ki-
reitit rahatillannetta.

Maamme itsenäistymisen v. 1917
antoi lisäpöntta taloudelliselle ja
sivisytykselliselle eteenpäämenni-
le Ruskealassa. Lupavaan kehityk-
sen katkaisi kuitenkin talvisoita ja
sen päätyttyä v. 1940 solmittu
Moskovan rauha. Ruskealalaisten
oli muiden karjalasten tapaan
jätkettävä rakkaat kotiseutunsa ja
muuttettava uusiin olosuhteisiin
nyky-Suomen alueelle.

Ruskealaiset evakuoitiin Itä-
Hämeen, Systerän, Hartolan, Jout-
san, Leivonmäen ja Luhtangan pi-